

ปฏิบัติการของภาคประชาชนนครศรีธรรมราชเพื่อร่วมสร้างพื้นที่กลางขับเคลื่อน “นครแห่งความสุข”

Civil Society Actions in Nakhon Si Thammarat to Create Common Spaces for Driving the ‘Nakhon of Happiness’

พรไทย ศิริสาธิตกิจ¹, บรรเจิด สิงคะเนติ² และ วันพระ สืบสกุลจินดา³
Pornthai Sirisatidkit¹, Banjerd Singkaneti² and Vanpra Seubsakulajinda³

Received: 15 April 2025; Revised: 28 April 2025; Accepted: 03 May 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพลวัตและปฏิบัติการสร้างพื้นที่กลางของภาคประชาชนนครศรีธรรมราชเพื่อสร้างอำนาจต่อรองในการพัฒนาของภาคประชาชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เก็บข้อมูลจากการจัดเวทีประชาคม จำนวน 4 ครั้ง จากตัวแทนเครือข่ายภาคประชาชนจังหวัดนครศรีธรรมราช และการสัมภาษณ์เชิงลึกแกนนำภาคประชาชนจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 5 คน

ผลการศึกษาพบว่า ความเคลื่อนไหวภาคประชาชนจังหวัดนครศรีธรรมราช นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2527 ได้ก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในระดับชุมชน ต่อมาในปี พ.ศ.2540 ได้มีการเติบโตขึ้นของภาคประชาชนในระดับพื้นที่อย่างชัดเจน โดยเฉพาะเมื่อภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง จนกระทั่งในช่วงปี พ.ศ.2545–2550 เกิดกระบวนการขับเคลื่อนพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 ทำให้ประชาชนเกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านสุขภาวะและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกพื้นที่ของประเทศไทย โดยพระราชบัญญัตินี้ทำให้จังหวัดนครศรีธรรมราชมีการรวมตัวของเครือข่ายภาคประชาชน ภายใต้ชื่อ “ตำบล-ตำบลเมือง” ปัจจุบันเครือข่ายภาคประชาชนได้ร่วมมือกันเป็นคณะทำงานสมัชชาสุขภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 19 เครือข่าย เพื่อร่วมขับเคลื่อน “นครแห่งความสุข” โดยใช้ปฏิบัติการ 5 ส. ได้แก่ 1) สร้างข้อมูลกลางเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา 2) สร้างแกนนำภาคประชาชนรุ่นใหม่ที่มีความเชี่ยวชาญในการสร้างพลังการมีส่วนร่วม 3) ส่งเสริมให้เกิดกลไกความร่วมมือขององค์กรเครือข่ายที่

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา; Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla Campus

² คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์; Graduate School of Law, National Institute of Development Administration

³ คณะสหวิทยาการและการประกอบการ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง; Faculty of Multidisciplinary Sciences and Entrepreneurship Thaksin University Phatthalung Campus
Corresponding author E-mail: vanpra.s@tsu.ac.th

เข้มแข็ง 4) สร้างสภาพองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งเป็นพลังสร้างการเปลี่ยนแปลงจากฐานระดับตำบล และ 5) สานพลังสร้างสถาบันอำนาจภาคประชาชนตามวิถีประชาธิปไตยจากฐานชุมชน

คำสำคัญ: การสร้างพื้นที่กลาง; ภาคประชาชน; นครแห่งความสุข; ปฏิบัติการ 5 ส.

Abstract

This research aimed to examine the dynamics and initiatives of civil society in Nakhon Si Thammarat Province in creating common spaces to strengthen their bargaining power in development processes. This was a qualitative study employing participatory action research methods. Data were collected through four focus group discussions with representatives from local civil society networks and in-depth interviews with five key civil society leaders in Nakhon Si Thammarat.

The findings revealed that the civil society movement in Nakhon Si Thammarat has evolved since 1984, beginning with the establishment of community-based savings groups. In 1997, the movement gained momentum at the local level, particularly when the business and industrial sectors were affected by the Asian financial crisis. Between 2002 and 2007, the enactment of the National Health Act B.E. 2550 (2007) encouraged public participation in national development related to public health and overall quality of life across Thailand. This act led to the formation of a civil society network in Nakhon Si Thammarat known as “Dap Ban-Dap Mueang.” Currently, 19 civil society networks have joined forces to form the Nakhon Si Thammarat Provincial Health Assembly Working Group, driving forward the “Nakhon of Happiness” initiative. This initiative is implemented through the 5 Sor Operations, which include: 1) Creating a central information platform for collaborative problem-solving, 2) Developing a new generation of civil society leaders with participatory leadership skills, 3) Strengthening cooperative mechanisms among network organizations, 4) Establishing robust community organization councils as grassroots drivers of change, and 5) Empowering civil society institutions grounded in democratic values at the community level.

Keywords: Creating Common Spaces; Civil Society; Nakhon of Happiness;
5 Sor Operations

บทนำ

ประเทศไทยตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา การกำหนดเป้าหมายและการแก้ไขปัญหาการพัฒนาประเทศ โดยส่วนใหญ่จะตกอยู่ในมือของภาครัฐเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็น การวางแผน การปฏิบัติงาน และการประเมินผล แนวทางเช่นนี้ได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางการเข้ามีส่วนร่วมของผู้คนและชุมชน ทั้ง ๆ ที่ปัญหาเกิดขึ้นในชุมชนหรือท้องถิ่นมีมากกว่าขีดความสามารถในการจัดการของภาครัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว ตัวอย่างเช่น ชุมชนแออัดในเมืองประสบปัญหาเรื่องการขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัย อุทกภัย ระบบสาธารณสุขโรค การว่างงาน ความยากจน ยาเสพติด และปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น จะเห็นได้ว่าปัญหาในชุมชนมีเป็นจำนวนมาก หากแต่ภาระความรับผิดชอบกลับตกอยู่กับการจัดการของภาครัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว ส่งผลให้ปัญหาของชุมชนไม่ได้รับการแก้ไขอย่างตรงจุด จนเป็นเหตุของการบั่นทอนความเป็นชุมชนที่ละน้อย เพราะศักยภาพของคนในชุมชนไม่ได้รับการพัฒนา อีกทั้งยังเป็นการสร้างค่านิยมที่ไม่ถูกต้องให้กับชุมชน เนื่องจากชุมชนไม่ได้ “พึ่งตนเอง” แต่เฝ้ารอคอยการแก้ไขปัญหามาจากภาครัฐ รัฐจึงกลายเป็นผู้จัดสวัสดิการสังคมแทนชุมชนแทบทั้งหมด จนเป็นเหตุให้ความเป็นชุมชนค่อย ๆ สูญสลายไป ในประเด็นนี้ Robert A. Nisbet (1970) เห็นว่าหากมองในแง่การพัฒนาประชาธิปไตยแล้ว การที่รัฐเข้าไปกระทำการแทนชุมชนทุกอย่งนั้นไม่ใช่เป็นรัฐที่ดี ทั้งนี้รัฐประชาธิปไตยต้องทำงานให้น้อยลงแล้วควรเปิดช่องทางให้กลุ่ม องค์กร และชุมชนต่าง ๆ ได้มีอำนาจในการจัดการชุมชนของตนเองได้มากขึ้น

จากการศึกษาประสบการณ์ของชุมชนในระดับพื้นที่ในประเทศไทยของประภาส ปิ่นตบแต่ง และคณะ (2562) มีการวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในสังคมไทยที่สามารถพึ่งพาตนเองและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยอาศัยการดำเนินงานอย่างบูรณาการนั้นมีประเด็นต้องให้ความสำคัญ 6 ประเด็น ได้แก่ 1) การมีจิตภาพร่วมกันของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง 2) การจัดการร่วมในเชิงสถาบัน 3) การจัดการความรู้ กระบวนการมีส่วนร่วมในความรู้และการยกระดับองค์ความรู้สู่การปฏิบัติ 4) มีกติกา มีข้อตกลงร่วมในการจัดการ 5) บทบาทภาคประชาสังคมกับการเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาชุมชน และ 6) การสร้าง “พื้นที่กลาง” หรือ “พื้นที่เจรจาและปรึกษาหารือ”

จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดที่มีความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนมาอย่างยาวนาน นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2527 ภาคประชาชนเริ่มต้นจากกลุ่มแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรจนเกิดกลุ่มออมทรัพย์ในระดับชุมชน จัดทำแผนแม่บทชุมชนเป็นต้นแบบของประเทศไทยที่ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง ในช่วงปี พ.ศ.2545-2550 เกิดกระบวนการขับเคลื่อนพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านสุขภาวะ มีการรวมตัวของภาคประชาชน ชื่อ “ตำบลบ้าน-ตำบลเมือง” เพื่อร่วมมือกันกำหนดทิศทางการพัฒนาจังหวัดนครศรีธรรมราช

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญของภาคใต้ ด้วยสภาพพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ และความหลากหลายของลักษณะภูมิศาสตร์ ดังนั้นเศรษฐกิจของจังหวัดจึงขึ้นอยู่กับผลผลิตทางการเกษตรและการค้า เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ มี

อาชีพหลักทำสวนยางพารา สวนผลไม้ ปาล์มน้ำมัน ทำไร่ ทำสวนมะพร้าว การประมง และการเลี้ยงสัตว์ อย่างไรก็ตาม ในระหว่างช่วงปี พ.ศ.2563-2565 ประชาชนได้รับผลกระทบจากโควิด-19 ถูกเลิกจ้างงาน ผลผลิตทางการเกษตรจำหน่ายไม่ได้ ตลาดถูกปิด ในขณะที่ต้นทุนทางการเกษตรสูงขึ้น ทำให้เกษตรกรเกิดความเครียด รวมไปถึงมีปัญหาการเจ็บป่วยด้วยโรคโควิด-19 โรคเรื้อรัง ซึ่งกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในจังหวัดนครศรีธรรมราชต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ ประเด็นปัญหาที่สะท้อนถึงความเดือดร้อนของประชาชนที่ไม่สามารถพึ่งพาการแก้ไขจากรัฐบาลส่วนกลางได้คือ ปัญหาอุทกภัยในช่วงปลายปี พ.ศ.2567 หากการรวมตัวของประชาชนและองค์กรปกครองท้องถิ่นกลับเป็นพลังสำคัญในการคลี่คลายปัญหา ดังนั้นการรวมตัวอย่างเข้มแข็งของประชาชนและการผลักดันการกระจายอำนาจจึงเป็นหนทางสำคัญในการขับเคลื่อนจังหวัดนครศรีธรรมราชให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เกิดประโยชน์กับประชาชนมากขึ้น โดยภาคประชาชนกำหนดการขับเคลื่อนไว้ 6 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ความมั่นคงทางสุขภาพและการลดปัจจัยเสี่ยง 2) ความมั่นคงทางเศรษฐกิจฐานราก 3) ความมั่นคงทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4) ความมั่นคงทางปัจจัยพื้นฐานต่อการดำรงชีวิต 5) ความมั่นคงด้านสิทธิและสวัสดิการทางสังคม และ 6) ความมั่นคงของประชากรกลุ่มจำเพาะ ซึ่งเป็นเป้าหมายเพื่อร่วมสร้างปฏิบัติการของภาคประชาชน ให้จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็น “นครแห่งความสุข” ของคนทุกคน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาพลวัตและปฏิบัติการของภาคประชาชนนครศรีธรรมราชเพื่อร่วมสร้างพื้นที่กลางขับเคลื่อน “นครแห่งความสุข” ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไรและสามารถสร้างองค์ความรู้และผลการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ปฏิบัติการได้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาพลวัตและปฏิบัติการสร้างพื้นที่กลางของภาคประชาชนนครศรีธรรมราชเพื่อสร้างอำนาจต่อรองในการพัฒนาของภาคประชาชน

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ “นวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งพื้นฐานของประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย” ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของภาคประชาชน โดยมีการดำเนินการดังนี้

1. การเลือกพื้นที่วิจัย

พื้นที่วิจัย ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราชเนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีบทเรียน และฐานทุนการทำงานของภาคประชาชนที่เข้มแข็ง เช่น การรวมตัวของภาคประชาชน ชื่อ “ดับบ้าน-ดับ เมือง” เป็นฐานเครือข่ายของภาคประชาชนจนถึงปัจจุบัน ซึ่งยังมีหน่วยงาน องค์กร กลุ่มคน สมาคม ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาควิชาการ ได้ร่วมมือกัน จำนวน 19 เครือข่าย เป็นคณะทำงาน “สมัชชาสุขภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช” แต่มีข้อจำกัดที่สำคัญ คือ ขาดการสานพลังกันอย่างเป็นขบวนที่

บูรณาการเป้าหมายและใช้พื้นที่ปฏิบัติการร่วมกัน ซึ่งข้อจำกัดที่เกิดขึ้นเหล่านี้ เกิดจากการขาดกลไกกลางที่สามารถเชื่อมร้อย ยึดโยง สร้าง “พื้นที่กลาง” เพื่อเป็นกลไกแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เกิดแนวทางการทำงานร่วมกัน จนสามารถยกระดับเป็นแผนยุทธศาสตร์ภาคประชาชนที่พร้อมนำเสนอต่อเครือข่ายภาคประชาชน ภาครัฐ และภาคเอกชน ในการร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาจังหวัด

2. การขอรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “นวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง: พื้นฐานของประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ทุนส่งเสริมกลุ่มวิจัยศักยภาพสูง (สัญญาเลขที่ N42A660622) โดยได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ตามเอกสารรับรองโครงการวิจัย เลขที่ COA No. 2023/0137 Protocol ID No. ECNIDA 2023/0128 วันที่รับรอง 12 กันยายน 2567 วันหมดอายุการรับรอง 11 กันยายน 2568

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การจัดเวทีประชาคมชี้แจงโครงการวิจัยเชิง “นวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งพื้นฐานของประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย” เพื่อให้ภาคประชาชนจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้เข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการ ณ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช มีผู้เข้าร่วม จำนวน 120 คน ระหว่างวันที่ 28-29 สิงหาคม 2567

3.2 การจัดเวทีประชาคมแลกเปลี่ยนข้อมูลเครือข่ายสภาองค์กรชุมชน ณ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อร่วมการนำเสนอแนวทางและกลไกพื้นที่กลางในการเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายสภาองค์กรชุมชน นำไปสู่การนำเสนอยุทธศาสตร์จังหวัดมีผู้เข้าร่วม จำนวน 150 คน เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2567

3.3 การจัดเวทีประชาคมสานพลังประชาชน สร้างชุมชนเข้มแข็งตามวิถีประชาธิปไตยเพื่อกำหนดเป้าหมายร่วมในการขับเคลื่อนจังหวัดจัดการตนเอง ณ โรงแรมปุระนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีผู้เข้าร่วม จำนวน 100 คน ระหว่างวันที่ 23-24 ธันวาคม 2567

3.4 การจัดเวทีประชาคมการประชุมพัฒนากลไกความร่วมมือด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช ณ โรงแรมปุระนคร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีผู้เข้าร่วม จำนวน 100 คน เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2568

3.5 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สัมภาษณ์แกนนำภาคประชาชน จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 5 คน และนำข้อมูลมาสรุปผล พร้อมทั้งการร่วมอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชน

4. การสร้างเครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล

ประเด็นสำหรับการสร้างแนวทางการสัมภาษณ์ได้จากวัตถุประสงค์การวิจัย (Research Questions) และแนวคิดทฤษฎี อย่างไรก็ตามเนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพต้องอาศัยคำถามที่พัฒนาขึ้นมาเป็นอย่างดีจากการศึกษาค้นคว้า การตั้งคำถามในการวิจัยโดยไม่คำนึงถึงข้อมูลเพิ่มเติม

จากงานของนักสังคมศาสตร์คนอื่น ๆ ในอดีต ก็คือ การปฏิเสธสังคมศาสตร์ และยังเป็นการปฏิเสธว่าเคยมีการสังสมองค์ความรู้ที่มีคุณค่าเกี่ยวกับมนุษย์มาก่อนแล้ว จากเหตุผลดังกล่าว งานวิจัยที่มีการพัฒนามาเป็นอย่างดีจึงต้องคำนึงถึงทฤษฎีเฉพาะหรือทฤษฎีอื่นใดก็ตามที่เกี่ยวข้อง (อุษา ดวงสา, 2537) โดยลักษณะของแนวทางการสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเป็นแบบปลายเปิด

5. การตรวจสอบข้อมูล

เพื่อให้มั่นใจในความเชื่อถือได้ของข้อมูล และความครบถ้วนของข้อมูล ที่จะนำมาวิเคราะห์ และตอบปัญหาการวิจัย ได้มีการดำเนินการดังนี้

5.1 การให้บุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งได้แก่ แกนนำภาคประชาชน จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ตรวจสอบและรับรองความถูกต้องโดยการอ่านข้อมูล

5.2 การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยการหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน (สุภาค์ จันทวนิช, 2546) หรือเป็นการตรวจสอบความถูกต้องโดยการเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่ง/หลายวิธีการ (กิตติพัฒน์ นนทปัทมเดช, 2546) ในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลายวิธีที่แตกต่างกัน (Methodological Triangulation) ในการรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน คือ ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลายแหล่ง การจัดเวทีประชาคม และการสังเกตการณ์ รวมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารมาประกอบร่วมกัน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นเรื่องของการตีความ และการใช้อัตวิสัยของแต่ละคน (Interpretative and Subjective Exercises) ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยได้เข้าไปเป็นคนใน (Insider) ร่วมขับเคลื่อนปัญหาโดยตรง จึงไม่สามารถออกมายืนดูอยู่ห่าง ๆ ได้ โดยปกติผู้ที่ทำการวิจัยเชิงคุณภาพจะอาศัยเทคนิควิธีที่ตนเองคิดว่าเหมาะสม (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และกรณิการ์ สุขเกษม, 2547) ดังนั้นในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยจึงได้ยึดกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากองค์ประกอบหลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) การจัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing) 2) การแสดงข้อมูล (Data Display) และ 3) การหาข้อสรุปการตีความ และการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำตรงของผลการวิจัย (Conclusion, Interpretation and Verification)

สรุปผลการวิจัย

1. พลวัตความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช

พัฒนาการความเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในจังหวัดนครศรีธรรมราชที่แสดงให้เห็นถึงพลังของความร่วมมือกันของคนในชุมชนเพื่อจัดการปัญหาของตนเองมีมาอย่างยาวนาน นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2527 เมื่อผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ภาคประชาชนเริ่มต้นเรียนรู้ว่าจำเป็นต้องมีอำนาจต่อรองราคาผลผลิตทางการเกษตร จึงมีการก่อตั้งกลุ่มแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น กลุ่มแปรรูปไม้ยางพารา และต่อมาก็มีการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในระดับชุมชนที่ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง

ซึ่งมีการใช้เครื่องมือการจัดทำแผนแม่บทชุมชน มาเป็นเครื่องมือสร้างการมีส่วนร่วมและกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนตนเอง จนกลายเป็นต้นแบบการพัฒนาชุมชนของประเทศไทย

ในช่วงปี พ.ศ.2535 เกิดเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญสืบเนื่องจากการปฏิวัติรัฐประหาร ในปี พ.ศ.2534 และมีการประท้วงของประชาชนครั้งใหญ่ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2535 จนมีการใช้ความรุนแรง และรัฐบาลของพลเอกสุจินดา คราประยูร ได้ลาออก และเกิดกระแสเรียกร้องประชาธิปไตยเกิดขึ้นทั่วประเทศ จนมีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนที่มีกระบวนการรับฟังเสียงประชาชนทั่วประเทศ โดยจังหวัดนครศรีธรรมราชก็เป็นพื้นที่ซึ่งมีกระแสดังกล่าวนี้นี้ชัดเจน ภายหลังจากปี พ.ศ.2540 ก็มีการเติบโตขึ้นของภาคประชาชนในระดับพื้นที่อย่างชัดเจน โดยเฉพาะเมื่อภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมได้รับผลกระทบวิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง จนเกิดกระแสการพัฒนาที่ยั่งยืน หลักการที่ว่า ชุมชน คือ ฐานที่มั่นที่แท้จริงในชีวิต จนกระทั่งในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2545-2550 ได้เกิดกระบวนการขับเคลื่อน พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 ที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านสุขภาพและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกพื้นที่ของประเทศไทยอย่างชัดเจน จากพระราชบัญญัตินี้ ทำให้จังหวัดนครศรีธรรมราชมีการรวมตัวของเครือข่ายภาคประชาชน ภายใต้ชื่อ “ดับบ้าน - ดับเมือง” ซึ่งมีนายแพทย์บัญชา พงษ์พานิชย์ ร่วมขับเคลื่อนกับประชาชน

ในช่วงปี พ.ศ.2550 จนถึงปัจจุบันเครือข่ายภาคประชาชนได้ร่วมมือกันเป็นคณะทำงาน “สมัชชาสุขภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช” ร่วมกันจัดการประชุมสมัชชาสุขภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 19 เครือข่าย ประกอบด้วย 1) สุขภาพและปัจจัยเสี่ยง 2) เด็กและเยาวชน 3) ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม 4) เศรษฐกิจฐานราก 5) สิทธิและสวัสดิการทางสังคม 6) ศิลปะวัฒนธรรม 7) การศึกษาบนฐานชุมชน 8) ที่ดินและที่อยู่อาศัย 9) ธรรมนูญสุขภาพ 10) ผู้สูงอายุ 11) กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ 12) สุขภาพทางเพศ (กลุ่มเปราะบาง) 13) ผู้นำชุมชนท้องถิ่น 14) ภาคเอกชน (หอการค้า สโมสรโรตารี สภาอุตสาหกรรม) 15) ภัยพิบัติท้องถิ่นชุมชน 16) สื่อชุมชน 17) กลุ่มเกษตรปลอดสาร อาหารปลอดภัย 18) LGBTQ (ความหลากหลายทางเพศ) และ 19) ชุมชนคุณธรรมผู้ได้รับผู้กระทบจากนโยบายของรัฐ โดยการขับเคลื่อนได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรสนับสนุนที่หลายกันไป เช่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) และสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีเครือข่ายจำนวนมากและหลากหลาย แต่ก็มีข้อจำกัดที่สำคัญ คือ ยังขาดการสานพลังเพื่อขับเคลื่อนร่วมกันอย่างเป็นขบวนที่มีเป้าหมายร่วมกัน มีการแบ่งปัน แสร์ และเสริมพลังกัน โดยใช้พื้นที่ปฏิบัติการร่วมกัน ซึ่งข้อจำกัดที่เกิดขึ้นเหล่านี้ เกิดจากขาดกลไกกลางที่ทำหน้าที่เชื่อมร้อย ยึดโยง สร้างพื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดแนวทางการทำงานร่วมกัน ให้สามารถพัฒนาจังหวัดนครศรีธรรมราชพัฒนาสู่ “นครแห่งความสุข” ร่วมกัน

2. ปฏิบัติการเพื่อสร้างพื้นที่กลางของภาคประชาชนนครศรีธรรมราช “นครแห่งความสุข”

การสร้างพื้นที่กลางเพื่อเป็นปฏิบัติการของการขับเคลื่อนพลังทางสังคมของภาคประชาชน นครศรีธรรมราชให้สามารถเข้ามาร่วมนำเสนอข้อมูล ความคิด ความคาดหวังร่วมกันด้วยสำนึกของ ความเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ถึงปัญหาตนเอง รวมทั้งปัญหาของชุมชนในทุกระดับ ทั้งในเชิงพื้นที่ เชิง ประเด็น และเชิงเครือข่าย การสร้างพื้นที่กลาง นับเป็นความพยายามที่ท้าทาย เพราะพื้นที่กลางที่ เกิดจากความพยายามในการเชื่อมร้อยกลุ่มคนที่หลากหลาย จะสามารถสร้างพื้นที่ระดมความคิด และทรัพยากรเพื่อสร้างกลไกการขับเคลื่อนของภาคประชาชนนครศรีธรรมราชร่วมกันได้อย่างยั่งยืน จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลสามารถสังเคราะห์ปฏิบัติการที่สำคัญได้จำนวน 5 ประการ ที่เรียกว่า “ปฏิบัติการ 5 ส.” ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) สร้างข้อมูลกลางเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา ภาคประชาชนจังหวัดนครศรีธรรมราชมี การทำงานที่ให้ความสำคัญกับการรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน และข้อมูลปัญหาของจังหวัดที่เป็นข้อมูล เชิงประจักษ์ (Empirical Data) โดยมีการประมวลผล การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ทุนในพื้นที่ อย่างชัดเจน ทำให้สามารถสร้างความเข้าใจปัญหา และแนวทางการร่วมกันแก้ไขปัญหาดำเนินให้ไป ในทิศทางเดียวกันได้ง่าย เช่น ข้อมูลจากเอกสารการประชุมความร่วมมือด้านการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตประชาชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2568 แสดงให้เห็นว่าข้อมูลสำคัญที่ สามารถยกเป็นตัวอย่าง เช่น 1) สาเหตุการตาย 5 อันดับแรก คือ โรคมะเร็ง โรคหลอดเลือดสมอง โรคหัวใจขาดเลือด โรคปอดบวม และโรคโลหิตเป็นพิษ ตามลำดับ 2) พฤติกรรมการสูบบุหรี่ของ วัยรุ่นมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่อง โดยเฉพาะสถานการณ์การบริโภคยาสูบของภาคใต้ ที่มีอัตราการสูบบุหรี่สูงที่สุดร้อยละ 48.5 เป็นจังหวัดมีอัตราการสูบบุหรี่สูงที่สุดเป็นอันดับที่ 2 ใน 10 จังหวัด (รองจากจังหวัดกระบี่) และ 3) ปัญหามลพิษมีความรุนแรงมากขึ้นในพื้นที่จังหวัด นครศรีธรรมราช ได้แก่ ปัญหาฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM 2.5) ซึ่งเป็นภัยสิ่งแวดล้อมที่ก่อให้เกิดความ คุกคามสุขภาพของประชาชน ปัญหาไฟไหม้ป่าพรุควนเคร็ง ปี พ.ศ.2562 เป็นต้นมา มากถึง 97 ครั้ง รวมพื้นที่ 14,493 ไร่ ด้วยข้อมูลดังที่ว่านี้ทำให้การร่วมกันตระหนักและเห็นปัญหาร่วมกันของภาค ประชาชนนั้นชัดเจน ทำให้การนำเสนอปัญหาและแนวทางแก้ไขร่วมกับเครือข่ายทั้งภาครัฐและ เอกชนนั้นไปในทิศทางเดียวกันโดยใช้ฐานข้อมูลที่สอดคล้องกัน (ขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัด นครศรีธรรมราช และคณะทำงานขับเคลื่อนนครแห่งความสุข, 2568)

2) สร้างแกนนำภาคประชาชนรุ่นใหม่ที่มีความเชี่ยวชาญในการสร้างพลังการมีส่วนร่วม จากการศึกษพบว่า แกนนำภาคประชาชนนครศรีธรรมราชมีความคุ้นเคยกันมานาน มีต้นทุน มีแผนงาน มีเครือข่ายของภาคประชาชนจำนวนมาก เช่น เครือข่ายยมนา สภายวกกล้วย และ เครือข่ายแผนแม่บทชุมชน ด้วยพื้นฐานที่ว่าหากได้มีการสร้างอุดมการณ์ร่วม ยุทธศาสตร์ร่วมของ ภาคประชาชนเองและมีเครื่องมือและกลไก เปิดวงให้มาร่วมหารือ โดยเริ่มต้นจากชนกลุ่มที่คุ้นเคย มาหารือร่วมกัน ขยายวงให้เห็นถึงภาพจังหวัดจัดการตนเองมากขึ้น ก็จะสร้างแรงขับเคลื่อนจากเครือข่าย

ภาคประชาชนพื้นกลับมาเข้มแข็ง ดังนั้นหากสามารถสร้างพลังจากคนทำงานรุ่นใหม่ ประสานกับนักยุทธศาสตร์ นักคิด นักปฏิบัติ เพื่อขับเคลื่อนการทำงานจริงในพื้นที่ของตนเองได้ มีเป้าหมาย มีคนในการขับเคลื่อนที่ชัดเจน โดย เจกะพันธ์ พรหมมงคล ผู้ประสานงาน “นครแห่งความสุข” ได้นำเสนอข้อมูลพัฒนาการและทิศทางการขับเคลื่อน “นครแห่งความสุข” ไว้อย่างน่าสนใจว่าภาคประชาชนต่างก็มีบทเรียนร่วมกันว่า การสร้างประชาธิปไตยแบบตัวแทนหรือฝากอำนาจไว้ที่ตัวแทนนั้น เมื่อเลือกตั้งไปแล้วประชาชนก็ไร้อำนาจ จังหวัดนครศรีธรรมราชมีต้นทุนของภาคประชาชนที่เข้มแข็ง เช่น 1) ภาคีความร่วมมือ ท้องถิ่น ภาครัฐ วิชาการ ประชาสังคม 2) พื้นที่ชุมชนเข้มแข็ง 3) คณะทำงานที่ชัดเจน และ 4) องค์ความรู้ประวัติศาสตร์ ฐานข้อมูลเชิงประเด็นและเชิงพื้นที่เพื่อร่วมกันเดินสู่เป้าหมายที่ประชาชนมีพลังในการกำหนดทิศทางการพัฒนาจังหวัดร่วมกับฝ่ายต่าง ๆ มากขึ้น (เจกะพันธ์ พรหมมงคล, สัมภาษณ์, 28 สิงหาคม 2567)

3) ส่งเสริมให้เกิดกลไกความร่วมมือขององค์กรเครือข่ายที่เข้มแข็ง การสร้างความร่วมมือแบบไม่ติดกับดักคู่ตรงข้ามทำให้ชุมชนต่าง ๆ สามารถเพิ่มศักยภาพในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้พบว่าภาคประชาชนนครศรีธรรมราชมีความสามารถในการระดมความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน ภาคท้องถิ่น ภาคท้องที่ และภาคีอื่น ๆ ได้อย่างดี ประกอบด้วย ภาคประชาชน จำนวน 19 เครือข่าย โดยมีหน่วยงานสนับสนุนทำความร่วมมือขับเคลื่อนงาน จำนวน 18 หน่วยงาน ได้แก่ 1) สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) 2) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) 3) กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) 4) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน องค์การมหาชน (พอช.) 5) สถาบันนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 6) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครศรีธรรมราช 7) ศูนย์พัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช 8) องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช 9) สำนักงานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์จังหวัดนครศรีธรรมราช 10) สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดนครศรีธรรมราช 11) สำนักงานประมงจังหวัดนครศรีธรรมราช 12) สำนักงานเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช 13) สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนครศรีธรรมราช 14) สำนักงานยุติธรรมนครศรีธรรมราช 15) ศึกษาธิการจังหวัดนครศรีธรรมราช 16) มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ 17) มหาวิทยาลัยทักษิณ และ 18) โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ “นวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งพื้นฐานของประชาธิปไตยอัตลักษณ์ไทย” จากต้นทุนเครือข่ายดังกล่าว ปัญญา เหมทานนท์ หนึ่งในแกนนำของภาคประชาชนกล่าวว่า นครศรีธรรมราชมีผู้นำที่เข้มแข็งร่วมไปถึงมีทรัพยากรในจังหวัด ทั้งเขา ป่า นา เล และมีหน่วยงานภาคีหนุนเสริมและสนับสนุนในการส่งเสริมงานในพื้นที่ หากมีการดึงศักยภาพดังกล่าวนี้มาร่วมกันออกแบบวางแผนงานพัฒนาในพื้นที่ที่มีการกำหนดทิศทางการพัฒนาในพื้นที่เอง สามารถใช้ฐานทุนที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุด ก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงรูปธรรมทั้งเชิงประเด็นและเชิงพื้นที่มากขึ้นแน่นอน (ปัญญา เหมทานนท์, สัมภาษณ์, 28 สิงหาคม 2567)

4) สร้างสภองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งเป็นพลังสร้างการเปลี่ยนแปลงจากฐานราก ภายหลังจากที่พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551 ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา และมี

ผลบังคับใช้ โดยมีเจตนารมณ์สำคัญในการส่งเสริมให้ชุมชน ซึ่งเป็นสังคมรากฐานมีความเข้มแข็ง สามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นตามความหลากหลายของ วิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น สภาองค์กรนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นกลไกการทำงาน ภาคประชาชนที่สำคัญของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ก็ได้มีการสร้างเครือข่ายการทำงาน โดยแบ่งการขับเคลื่อนงานเป็น 6 โชน ได้แก่ 1) เครือข่ายภูมินิเวศอำเภอเมือง อำเภอลานสกา และ อำเภอหัวไทร 2) เครือข่ายภูมินิเวศสายน้ำปากพนัง 3) เครือข่ายภูมินิเวศเทือกเขารามโรม 4) เครือข่ายภูมินิเวศลุ่มน้ำนครรัง 5) เครือข่ายภูมินิเวศลุ่มน้ำตาปี และ 6) เครือข่ายภูมินิเวศลุ่มน้ำ คลองกลาย ทั้งนี้การขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้ง 23 อำเภอของจังหวัด มีสภาองค์กรชุมชนทั้งหมด 183 ตำบล จำนวน 1,614 หมู่บ้าน มีกลุ่มจัดแจ้ง 2,828 กลุ่มองค์กรมี สมาชิกทั้งหมด 5,780 คน แบ่งเป็นผู้แทนชุมชน จำนวน 5,111 คน และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 669 คน ได้วางเป้าหมายของการขับเคลื่อนช่วงปี พ.ศ. 2565-2570 ภายใต้วิสัยทัศน์ที่ว่า สภาองค์กร ชุมชนนครศรีธรรมราชเข้มแข็งเป็นกลไกกำหนดการพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต นำไปสู่ “นครแห่ง ความสุข” เป้าหมายในการพัฒนาเป้าหมาย 5 ปี (พ.ศ.2566-2570) มีจำนวนกลุ่มผู้ประบางและผู้ มีรายได้ไม่น้อยมีจำนวนลดลงร้อยละ 50 การทำงานของสภาองค์กรชุมชนที่กระจายตัวอยู่ทุกตำบล เป็นต้นทุนและฐานที่มั่นให้ประชาชนในชุมชนและต่างชุมชนได้เกิดเวทีการสื่อสารอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการพูดคุยกันในประเด็นปัญหาสาธารณะร่วมกันทำให้ผู้คน รู้สึกเป็นผู้เผชิญปัญหา และพร้อมที่จะระดมทรัพยากรในการแก้ไขปัญหาที่เชื่อมโยงระหว่าง ผลประโยชน์ส่วนตัว (Private Interest) กับผลประโยชน์ส่วนสาธารณะ (Public Interest) โดย เชื่อมั่นว่าจะต้องร่วมกันสร้างกลไกและจุดคนจัด เชื่อมโยงคน เชื่อมร้อยความคิด สร้างเป้าหมาย มองดาวดวงเดียวกัน ทั้งนี้ชุมชนจะเข้มแข็งได้ เชื่อว่าไม่สามารถทำงานได้เพียงลำพัง แต่ต้องเชื่อม ร้อยทุกภาคส่วน โดยบูรณาการทรัพยากร แนวทาง และเป้าหมายการทำงานร่วมกันในพื้นที่โดยมี ความพร้อมที่จะบูรณาการแนวทางการทำงานที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) และ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

5) สานพลังสร้างสถาบันอำนาจภาคประชาชนตามวิถีประชาธิปไตยจากฐานชุมชน

ท่ามกลางความพยายามในการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อความเป็นเจ้าของการพัฒนาประเทศของภาค ประชาชนประชาชน กลับพบข้อจำกัดที่เป็นพื้นฐานสำคัญต่อการพัฒนา คือ การกระจุกตัวของ อำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง ขณะที่ปัญหาต่าง ๆ อยู่ที่ท้องถิ่น หากอำนาจกลับอยู่ที่ศูนย์กลาง ดังนั้น ทางออกที่สำคัญ คือ แนวคิดว่าด้วยการกระจายอำนาจ สร้างประชาธิปไตยฐานรากให้แข็งแรง โดย มีหลักการสำคัญ ได้แก่ การลดอำนาจจากส่วนกลาง เปลี่ยนบทบาทจากรัฐบาลส่วนกลางที่ควบคุม ทุกเรื่อง ให้กลายเป็นผู้อำนวยความสะดวกหน่วยงานท้องถิ่น ทำให้ประชาชนเป็นเจ้าของการ พัฒนาอย่างแท้จริง เร่งพัฒนาสร้างพลเมืองของประเทศ สร้างพื้นที่กลางให้ทุกภาคส่วนได้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการออกแบบ กำหนด กำกับติดตาม และการพัฒนาในทุกระดับ เพื่อทำให้

รากฐานแข็งแรง ประเทศมั่นคง จำเป็นต้องสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ประชาสังคม ภาคเอกชน รวมถึงภาควิชาการ ในการสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาระบบประชาธิปไตยเชิงพื้นที่ ชุมชน ตำบล ทำให้ชุมชนเป็นเจ้าของสิทธิในการพัฒนา และได้มีการพัฒนาแนวคิดว่าการสถาปนาอำนาจประชาชนตามวิถีประชาธิปไตย สร้างสถาบันสานพลังประชาชน เป็นองค์กรเชิงยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนแนวคิด อุดมการณ์ สร้างสภาพแวดล้อมระดับพื้นที่ ลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง ให้คนในชุมชนมีความสามารถในการกำหนดอนาคตของตนเองได้อย่างเหมาะสมตามฐานวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ทรัพยากรของพื้นที่ ตามแนวทางเชิงยุทธศาสตร์ 4 แนวทาง

5.1 ส่งเสริมภาคประชาชน ประชาสังคม เป็นแกนกลางการพัฒนา สร้างสถาบันประชาชน ผลักดันการกระจายอำนาจของประชาชน

5.2 สานพลังภาคี เพื่อประสานความร่วมมือทุกภาคส่วน สร้างพื้นที่กลางในการสนับสนุนการพัฒนาเชิงพื้นที่และการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ อาทิ การบูรณาการงบประมาณร่วมกัน การกำหนดแผนปฏิบัติการร่วมกัน การจัดตั้งกองทุนร่วมกันในระดับจังหวัด

5.3 การสื่อสารความคิด สร้างการจัดการความรู้เพื่อการสื่อสารสาธารณะขยายฐานแนวคิดจากกรุ๊ปธรรมชาติความสำเร็จ

5.4 สร้างสภาพแวดล้อม ในการขับเคลื่อนภาคประชาชน ประชาสังคม นำไปสู่การจัดสมัชชาประชาชนระดับจังหวัด ภาค และประเทศ เพื่อให้กระบวนการขับเคลื่อนการสานพลังประชาชนสร้างการกระจายอำนาจสู่ชุมชน การจัดให้มีคณะทำงานประสานกลาง และระดับภาคที่เป็นจุดตั้งต้นสำคัญในการขับเคลื่อน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลวิจัยปฏิบัติการของภาคประชาชนนครศรีธรรมราชเพื่อร่วมสร้างพื้นที่กลางขับเคลื่อน “นครแห่งความสุข” นั้นพบว่า การรวมตัวของเครือข่ายภาคประชาชนนครศรีธรรมราช พ.ศ.2550 ภายใต้ชื่อ “ตำบล-ตำบล” และต่อเนื่องมาจนถึงจัดการประชุมสมัชชาสุขภาพจังหวัด นครศรีธรรมราชในปี พ.ศ.2567 แสดงให้เห็นถึงการพยายามสร้างพื้นที่กลางหรือพื้นที่สาธารณะเพื่อให้ผู้คนได้มาสนทนากันบนฐานคิดของระบอบประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Democracy) ซึ่งเป็นแนวคิดที่สามารถนำมาปรับใช้กับประชาธิปไตยระดับชุมชนท้องถิ่นได้ โดยให้ความชอบธรรมของระบบประชาธิปไตย เป็นเรื่องของสาธารณะมีความสมเหตุสมผล (Public Justification) ไม่ได้เกิดขึ้นจากลำพังเจ้าหน้าที่รัฐที่จะสามารถอ้างตัวว่าเป็นผู้รู้ หรือเป็นเจ้าของความรู้แต่เพียงฝ่ายเดียว ในทางตรงกันข้ามประชาชนหรือพลเมืองแต่ละคนต่างรู้ดีว่าอะไรคือผลประโยชน์ของเขา ทั้งนี้ความชอบธรรมของระบบประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือยังตั้งอยู่บนความสมเหตุสมผลในเรื่อง “สาธารณะ” ไม่ใช่เรื่องส่วนตัว (Private Justification) ที่ปัจเจกชนมีแต่ฝ่ายเดียวและไม่สามารถร่วมมือกับสังคมอื่นได้ (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2562) ข้อมูลดังกล่าวนี้สอดคล้องกับการศึกษาของพรอัมรินทร์ พรหมเกิด และไพสิฐ พาณิชย์กุล (2567) ว่าหลักของการสร้าง “พื้นที่กลาง” ให้เกิดความสำเร็จได้นั้นต้องมีการสร้าง “พลเมืองเข้มแข็ง” (Active

Citizen) และการมี “คุณธรรมแบบพลเมือง” (Civic Virtue) ซึ่งเป็นความตื่นตัวและการคิดถึงประโยชน์ส่วนร่วมด้วย

สำหรับการร่วมสร้าง นครแห่งความสุขของภาคประชาชนนครศรีธรรมราช มีปฏิบัติการที่สำคัญ 5 ประการ กล่าวคือ

1. สร้างข้อมูลกลางเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา ทำให้การเข้าใจปัญหาและเห็นปัญหาร่วมกันของภาคประชาชนนั้นชัดเจน ทำให้การนำเสนอปัญหาและแนวทางแก้ไขร่วมกับเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนนั้นไปในทิศทางเดียวกัน

2. สร้างแกนนำภาคประชาชนรุ่นใหม่ที่มีความเชี่ยวชาญในการสร้างพลังการมีส่วนร่วม เช่น เครือข่ายยุวมนา สภายวักกล้วย เครือข่ายแผนแม่บทชุมชน เปิดวงให้พี่น้องจังหวัดนครศรีธรรมราชมาร่วมหารือ เริ่มจากชนวนกลุ่มที่คุ้นเคย มาร่วมหารือร่วมกัน ให้เห็นถึงสภาพจังหวัดจัดการตนเองมากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ (2559) ได้ศึกษาเรื่องการสร้างสำนึกพลเมือง พบว่า การสร้างสำนึกพลเมืองจะต้องผลักดันหรือขับเคลื่อนหรือขยายความเป็นพลเมืองให้กว้างมากขึ้น เพราะปัญหาที่ยาก ๆ ไม่สามารถทำได้โดยพลเมืองคนเดียว จึงจำเป็นต้องสร้างพลเมืองให้มากขึ้น โดยสร้างความร่วมมือและมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดพลังและสลับสับเปลี่ยนการดำเนินการ

3. ส่งเสริมให้เกิดกลไกความร่วมมือขององค์กรเครือข่ายที่เข้มแข็ง การสร้างความร่วมมือแบบไม่ติดกับดักคู่ตรงข้ามทำให้ชุมชนต่าง ๆ สามารถเพิ่มศักยภาพในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้พบว่าภาคประชาชนนครศรีธรรมราชสามารถระดมความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน ภาคท้องถิ่น ภาคท้องที่ และภาคอื่น ๆ ได้อย่างดี จำนวน 19 เครือข่าย โดยมีหน่วยงานสนับสนุน จำนวน 18 หน่วยงาน

4. สร้างสภาองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งเป็นพลังสร้างการเปลี่ยนแปลงจากฐานราก โดยมีการสร้างเครือข่ายการทำงานโดยแบ่งการขับเคลื่อนงานเป็น 6 โซน ที่กระจายตัวอยู่ทุกตำบล เป็นต้นทุนและฐานที่มั่นให้ประชาชนในชุมชนพูดคุยกันในระดับปัญหาสาธารณะร่วมกันทำให้ผู้คนรู้สึกเป็นผู้เผชิญปัญหา และพร้อมที่จะระดมทรัพยากรในการแก้ไขปัญหาที่เชื่อมโยงระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัว (Private interest) กับผลประโยชน์ส่วนสาธารณะ (Public Interest) ซึ่งเชื่อมโยงกับการศึกษาของรัชณี ประดับ (2556) เรื่อง สภาองค์กรชุมชน: การเมืองใหม่และการท้าทายต่อกลุ่มอำนาจในท้องถิ่น ที่ว่าสภาองค์กรชุมชนในฐานะองค์กรการเมืองใหม่มีปฏิสัมพันธ์กับองค์กรการเมืองในท้องถิ่นทั้งในด้านที่แสดงความขัดแย้งและด้านที่ประสานความร่วมมือกัน โดยเฉพาะปฏิสัมพันธ์ระหว่างสภาองค์กรชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กล่าวได้ว่าเป็นผลมาจากปฏิบัติการขององค์กรชุมชนในการเพิ่มพลังอำนาจให้กับประชาชน (Empowerment) การพัฒนาความสามารถและศักยภาพให้กับผู้นำชุมชน การสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชนข้ามพื้นที่ และการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ซึ่งเกิดขึ้นจากการเรียนรู้และจากประสบการณ์ที่ก้าวหน้าของพวกเขาตนเอง ขณะที่สอดคล้องกับผลการศึกษาของอุดมศักดิ์

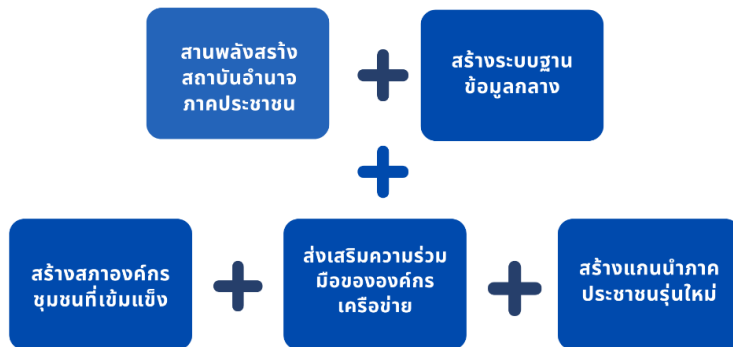
เดโชชัย (2565) ได้วิเคราะห์ว่า บทบาทของสภาองค์กรชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราชที่นำไปสู่การจัดการตนเอง พบว่า มี 2 ระดับด้วยกัน ได้แก่ 1) การจัดการระดับปากท้องตนเอง ที่เรียกว่า Self-Management กล่าวคือ ทำให้ชุมชนมุ่งเน้นการขับเคลื่อนตามประเด็นกิจกรรมที่ตนเองสนใจ และทำอยู่เป็นเรื่องหลัก เพื่อให้ตนเอง ครอบครัว หรือเครือข่าย และ 2) การจัดการตนเองระดับปกป้องคุ้มครองสาธารณะที่เรียกว่า Self-Governance กล่าวคือ ใช้ชุมชนท้องถิ่นใช้กลุ่มองค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนประเด็นปัญหาสาธารณะของชุมชน เกิดเป็นกลุ่มผลประโยชน์สาธารณะที่มีอำนาจสร้างพลังการต่อรอง และมีการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายร่วมกัน

5. สานพลังสร้างสถาบันอำนาจภาคประชาชนตามวิถีประชาธิปไตยจากฐานชุมชนมีหลักการสำคัญ การลดอำนาจจากส่วนกลาง ให้กลายเป็นผู้อำนวยความสะดวกหน่วยงานท้องถิ่น ทำให้ประชาชนเป็นเจ้าของการพัฒนาอย่างแท้จริง สนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติการพัฒนาระบบประชาธิปไตย เชิงพื้นที่ ชุมชน ตำบล พัฒนาแนวคิดว่าการสถาปนาอำนาจประชาชนตามวิถีประชาธิปไตย ประเด็นนี้สอดคล้องกับการศึกษาของบรรเจิด สิงคะเนติ และคณะ (2559) ที่ศึกษา “บทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในทศวรรษหน้ากับความเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจและการเมือง” โดยพบว่า การมีส่วนร่วมเป็นหนึ่งในหลักธรรมาภิบาลที่มีบทบาทอย่างมาก เพราะมีคุณค่าไม่เพียงแต่การทำให้เกิดกระบวนการใช้อำนาจรัฐ การเข้าสู่อำนาจรัฐ การจัดสรรทรัพยากร ฯลฯ ที่มีประชาชนมีส่วนร่วมจนเป็นหลักประกันการเกิดคุณประโยชน์ร่วมกัน (Public Interest) หรือการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของแต่ละบุคคลตามแต่กรณีวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมโดยตรงเท่านั้น แต่การมีส่วนร่วมยังเป็นสิ่งที่เพิ่มความเป็นไปได้ในการทำให้หลักธรรมาภิบาลอื่น ๆ ที่เหลือสามารถมีประสิทธิผลขึ้นได้ด้วย การมีส่วนร่วมยังเป็นหลักประกันที่จะทำให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนเพราะโดยแก่นแท้ของการมีส่วนร่วมก็คือการที่ประชาชนสามารถแสดงความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยและใช้อำนาจได้

องค์ความรู้ใหม่

ผลวิจัยปฏิบัติการของภาคประชาชนนครศรีธรรมราชเพื่อร่วมสร้างพื้นที่กลางขับเคลื่อน “นครแห่งความสุข” พบองค์ความรู้ที่น่าสนใจซึ่ง แสดงให้เห็นว่าการสร้างประชาธิปไตยที่เข้มแข็งนั้นต้องสร้างจากฐานชุมชนโดยต้องสร้างปฏิบัติการส่งเสริมภาคประชาชนให้สามารถเป็นแกนกลางการพัฒนาจากพื้นที่โดยภาคประชาชนได้ร่วมกันสร้างปฏิบัติการ 5 ส. เพื่อขับเคลื่อน “นครแห่งความสุข” ที่ทำให้ประชาชนเป็นเจ้าของสิทธิในการพัฒนาและสามารถร่วมมือและต่อรองกับการพัฒนากับภาครัฐและเอกชนได้อย่างเท่าเทียมมากขึ้น ดังภาพ 1

ปฏิบัติการ 5 ส. ขับเคลื่อน “นครแห่งความสุข”

ภาพ 1 ปฏิบัติการขับเคลื่อน “นครแห่งความสุข” ด้วยกระบวนการ 5 ส.

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาปฏิบัติการของภาคประชาชนนครศรีธรรมราชเพื่อร่วมสร้างพื้นที่กลางขับเคลื่อน “นครแห่งความสุข” นั้นเกิดจากการพบว่า จังหวัดนครศรีธรรมราชมีบทเรียนและฐานทุนการทำงานของภาคประชาชนที่เข้มแข็งมายาวนานนับตั้ง นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2527 เมื่อผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ภาคประชาชนเริ่มต้นเรียนรู้ว่าจำเป็นต้องมีอำนาจต่อราคาผลผลิตทางการเกษตรและกลุ่มอ้อมทรัพย์ในระดับชุมชนที่ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง ซึ่งมีการใช้เครื่องมือการจัดทำแผนแม่บทชุมชน มาสร้างการมีส่วนร่วมและทิศทางการพัฒนาชุมชนตนเอง จนกลายเป็นต้นแบบการพัฒนาชุมชนของประเทศไทย ขณะที่ในช่วงปี พ.ศ.2540 ก็มีการเติบโตขึ้นของภาคประชาชนในระดับพื้นที่อย่างชัดเจน โดยเฉพาะเมื่อภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมได้รับผลกระทบวิกฤตเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง จนเกิดกระแสการพัฒนาที่ยั่งยืนหลักการที่ว่า ชุมชน คือ ฐานที่มั่นที่แท้จริงในชีวิต จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2545-2550 จึงเกิดกระบวนการขับเคลื่อนพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 ให้ประชาชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านสุขภาพและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกพื้นที่ของประเทศไทย จากพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้ ทำให้ในพื้นที่ภาคใต้และจังหวัดนครศรีธรรมราชมีการรวมตัวของเครือข่ายภาคประชาชน ภายใต้ชื่อ “ดับบ้าน-ดับเมือง”

ปัจจุบันเครือข่ายภาคประชาชนได้ร่วมมือกันเป็นคณะทำงานสมัชชาสุขภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช ร่วมกันจัดการประชุมสมัชชาสุขภาพจังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 19 เครือข่าย อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีเครือข่ายมากและมีความหลากหลาย แต่ก็มีข้อจำกัดที่สำคัญคือยังขาดการสานพลังกันเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนร่วมกันอย่างเป็นขบวน ที่มีเป้าหมายร่วมกัน มีการแบ่งปันข้อมูล และเสริมพลังกัน สร้างพื้นที่กลางในการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดแนวทางการทำงานร่วมกัน ในการพัฒนาจังหวัดนครศรีธรรมราชสู่ “นครแห่งความสุข” ดังนั้นการนำผลการวิจัยเรื่องนี้ไปปรับใช้นั้นผู้ใช้นั้นต้องนำบทเรียนและวิธีการไปปรับประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบท (Context)

อาทิ ช่วงเวลา ความแตกต่างของกลุ่มคน ทรัพยากรที่ใช้ ของแต่ละพื้นที่ โดยไม่ยึดความรู้ที่เกิดจากปฏิบัติการต่างพื้นที่เป็นความรู้สากลที่สามารถใช้แทนกันได้อย่างตรงไปตรงมาแบบตายตัว

เอกสารอ้างอิง

- กิติพัฒน์ นนทปัทมเดช. (2546). *การวิจัยเชิงคุณภาพในสวัสดิการสังคม: แนวคิดและการวิจัย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราชและคณะทำงานขับเคลื่อนนครแห่งความสุข. (2568). *การประชุมความร่วมมือด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช*. ใน *การประชุมความร่วมมือด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในจังหวัดนครศรีธรรมราช*. วันที่ 18 มีนาคม 2568.
- เจกะพันธ์ พรหมมงคล. (2567). ผู้ประสานงาน “นครแห่งความสุข. สัมภาษณ์. 28 สิงหาคม.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2562). “ฮาเบอร์มาส ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและศาสนา” ใน *ฮาเบอร์มาสกับสังคมหลังฆราวาส*. กรุงเทพฯ: Illuminations Editions.
- บรรเจิด สิงคะเนติ และคณะ. (2562). บทบาทและอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในทศวรรษหน้ากับความเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจและการเมือง. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.).
- ประสบการณ์ของภาคประชาสังคม. (ม.ป.ป.) กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- ปัญญา เหมทานนท์. (2567). แกนนำของภาคประชาชน. สัมภาษณ์. 28 สิงหาคม.
- พรอัมรินทร์ พรหมเกิด และไพสิฐ พาณิซย์กุล. (2567). “การสร้างพื้นที่กลางให้เป็นเครื่องมือและกลไกสำคัญในการสร้างฐานรากประชาธิปไตยไทย” ใน *คานงัดประเทศไทย: สร้างพื้นที่กลางระดับจังหวัด*. กรุงเทพฯ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- รัชนี้ ประดับ. (2556). การเมืองใหม่และการท้าทายต่อกลุ่มอำนาจในท้องถิ่น. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 11(2), 113-128.
- ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์. (2559). *การสร้างสำนักพลเมือง*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และกรรณิการ์ สุขเกษม. (2547). *วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ: การวิจัยปัญหาปัจจุบันและการวิจัยอนาคตไกล*. กรุงเทพฯ: เพ็ญฟ้าพรินติ้ง.
- สุรางค์ จันทวานิช. (2546). *การวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุดมศักดิ์ เดโชชัย. (2565). *การขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราชเพื่อการจัดการตนเอง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- อุษา ดวงสา (ผู้แปล). (2537). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์*. เชียงใหม่: สวนกาดการพิมพ์.
- Robert A. Nisbet. (1970). *The social bond: an introduction to the study of society*. New York: Oxford University Press.